

Rijnlandse wezen ook naar Veenhuizen

Boekbespreking

Het prachtig geschreven, aangrijpende relaas over hoe arme weeskinderen, vooral uit weeshuizen geronseld, naar de Drentse hei en Veenhuizen gestuurd werden om daar te gaan ontginnen, maar in de praktijk vooral veel industrieel werk verzetten, over de weinige wezen uit Leiden en Rijnland die daarheen gingen en bleven, en veel van hun wederwaardigheden daar.

Wil Schackmann, *De kinderkolonie. 'Tot een werkzaam leven opgeleid': de wezen van Veenhuizen (1824-1859)*. (Amsterdam/Antwerpen, Uitgeverij Atlas Contact 2016). ISBN 978-90-450-3247-4. € 21,99. 391 p.

In 1824 bouwde de Maatschappij van Weldadigheid drie enorme gebouwen te Veenhuizen onder Norg, waarvan er twee voor weeskinderen en een voor bedelaars bestemd waren. De uitgestrekte veengebieden rondom moesten door hen in cultuur gebracht worden en beloofden een dusdanige opbrengst dat alles budgettair neutraal zou zijn of zelfs winst opleveren. Door de weeskinderen uit de weeshuizen in vooral de grote, arme steden weg te halen, zouden die gesloten kunnen worden of tenminste goedkoper kunnen worden. Qua idee van Johannes van den Bosch was het alleen maar win-win, maar in de praktijk bleek het een enorm problematische zaak, die dan ook als een grote mislukking gekenschetst kan worden. Uiteindelijk was het Rijk in 1859 gedwongen alle gestichten over te nemen en het enige overgebleven weesgesticht werd na verloop van korte tijd gesloten, al duurde het nog ongelofelijk lang voor de allerlaatste "wees" Veenhuizen verliet (en terecht kwam in de Rijkswerkinrichting voor vrouwen in Oegstgeest, dat is het Leidse Pesthuis, maar daar al snel overleed). De Maatschappij had contact met vele plaatsen met smeebeden om zoveel mogelijk wezen op te sturen, maar de weerstand van de plaatselijke bevolking, besturen en regenten was groot en taai. In Leiden stuurde alleen het Heilige Geest- of Arme Wees- en Kinderhuis in 1825 een zending kinderen, maar daarna wist het alle volgende vorderingen heel handig te negeren. Misschien waren ze in Veenhuizen ook niet zo dol op die Leidse wezen, want na flink geruzie met de regenten, die bezworen dat hun wezen in perfecte conditie verkeerden, volgde de constatering door artsen dat er 7 met hoofdzeer en 26 met schurft besmet waren. Ook uit dorpen in de regio kwamen kinderen: uit Alkemade zouden er drie moeten komen, maar arriveerde er uiteindelijk slechts één, Kornelis Net, maar die had wel zijn moeder en een zus meegenomen, wat weer geharrewar gaf, uit Alphen Maria van Diemen, uit Boskoop één en uit Rijnsburg Klaas Boeke. Dat zijn althans personen die door de auteur genoemd worden, maar het hele wezenbestand (8600 vondelingen en weeskinderen) staat tegenwoordig op www.alledrenten.nl, zodat iedereen snel kan zien wie uit een bepaalde plaats daar terecht gekomen is en wat er verder mee gebeurd is.

De auteur schrijft op een heel leuke manier, waardoor het lezen van de eerste tot de laatste bladzijde een waar genot is. Vanzelfsprekend wordt de oprichting en de organisatie uitvoerig behandeld. Over tal van personen vertelt hij een heus verhaaltje, leuk om te lezen, maar vaak eigenlijk eerder om te huilen. Neem de Leidse Nicolaas Beun, die met zijn ouders in 1821 naar Wilhelminaoord vertrok, maar daar weinig geluk kende: zijn vrouw stierf in het kraambed, naast deze baby nog twee kinderen achterlatend. Toen hij zijn oog liet vallen op een 21-jarig weesmeisje in Veenhuizen, wekte dat het misnoegen van de Maatschappij. Toen zij ook nog eens bezwangerd bleek te zijn, waren de rapen helemaal gaar. Beun ontkende de vader te kunnen zijn, en uiteindelijk bleek zijn zwager de schuldige te zijn, maar die overleed

op de dag dat dit uitkwam toevallig net aan roodvonk. Beun zou later alsnog hertrouwen (en nog zeven kinderen krijgen), en ook zijn zus hertrouwde. Dit verhaal is wel een van de langste en opzienbarende, maar het hele boek bevat tal van anekdotes van dit soort.

Deze auteur heeft ook boeken geschreven over de proefkolonie (van dezelfde Maatschappij) in Frederiksoord en over de eerste jaren van het bedelaarsgesticht te Ommerschans. Ook die zijn een genoegen om te lezen.

PdB